

גבולות היחידה: ספר במדבר פרק י"ב פסוקים א'-ג'

נושא היחידה: חטא מרים וענוותנותו של משה

מספר שיעורים: 1

כתב: עידן מגור

כללי:

בשיעור זה נתחיל לעסוק בחטא מרים, נושא מרכזי מאוד שיש ציווי לזכור אותו וללמוד ממנו באופן תמידי.

בשיעור זה נעסוק בחטאה של מרים ומדוע עשתה זאת (על אף הכוונה הטובה שלה, היא דיברה בלי לראות את כל התמונה), וכן נעסוק בודל מעלת ענוותנותו של משה.

בשיעורים הבאים נעסוק בהבדל בין נבואת משה לבין נבואת שאר הנביאים, וכן בעצם חטא לשון הרע ובציווי לזכור את מעשה מרים לדורות! (מצוות עשה)

פתיחה:

הצעת פתיחה: הצגה: מדוע דיברה מרים על משה? (ראו הסבר לפני הפסוק הראשון)

אפשר לבחור שני ילדים שייקראו 'אלדד ומידד', שיתנבאו: 'משה נפטר, ויהושע יכניס את ישראל לארץ'. לפתע מגיעה ציפורה (תלמידה/אחרת) ואומרת: מסכנות הנשים שלהם. עכשיו הן יצטרכו להתגרש מבעליהן, כמו שבעלי התגרש ממני.

מרים שומעת זאת ואומרת לאהרון: אני לא מבינה מדוע משה היה צריך להתגרש מציפורה. הרי גם אנו נביאים, ולא היינו צריכים להתגרש.

עיון בפסוקים:

לאחר חטא המתאוננים, משה מתלונן לה' על כך שאינו יכול לשאת את משא העם לבד. הקב"ה מורה לו לקחת עמו שבעים זקנים, שיעזרו לו במשא העם. שניים מתוכם, אלדד ומידד, ממשיכים להתנבא, ואז שומעת מרים את ציפורה אשת משה אומרת: 'אבוי לנשותיהם של אלו. עכשיו הם יצטרכו להתגרש, כמו שבעלי התגרש ממני'. ואז מתחילה מרים לדבר עם אהרון על משה: 'הרי גם אנחנו נביאים, ולא היינו צריכים להתגרש'... (רש"י)

המורה יקרא את הפסוק הראשון:

וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה, עַל-אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח: כִּי-אִשָּׁה כֹּשִׁית, לָקַח .

שאלה: מי היא האישה הכושית? ולמה, לדעתכם, קראו לה "כושית"?

המורה יסביר שאשתו של משה, ציפורה, נקראת בפסוק: "האישה הכושית" - אישה יפה, שהכול מודים ביופיה.¹ ציפורה היא אישה נאה ביופיה ונאה במעשיה (כדברי רש"י).

המורה יסביר לתלמידים מה דיברה מרים על משה (בהתאם להצגה שבתחילת השיעור).

'על אודות האישה הכושית' = מסביר רש"י: 'על אודות גירושיה'.

שאלה: מדוע דיברה מרים על משה?

האם, לדעתכם, מרים התכוונה לדבר בגנותו של משה, או שהייתה לה כוונה טובה?

לאחר תשובות התלמידים, המורה יפנה את תשומת לבם לכך שמרים לא התכוונה לדבר בגנותו של משה, ולכך שעל פי דברי רש"י, כוונתה הייתה לעזור לציפורה אשת משה, שמשה פרש ממנה. מכיוון שמניסיונה האישי כנביאה, ידעה מרים שכדי להיות נביא, אין צורך לפרוש מבן הזוג, וכן היא גם הכירה את אחיה אהרן שהיה גם הוא נביא ולא פרש מאשתו, לכן היא פנתה לאהרן אחיה לטכס יחד אתו עצה.

בכל זאת, נלמד בהמשך שהיא נענשה בחומרה, ק"ו למי שרוצה לדבר בגנותו של חברו (רש"י).

המורה ייתן לתלמידים שהציגו את מרים ואהרון, לקרוא את הפסוק הבא:

וַיֹּאמְרוּ, הֲרַק אֶךְ-בְּמִשְׁה דְּבָר יְהוָה--הֲלֹא, גַם-בְּנוֹ דְבָר; וַיִּשְׁמַע, יְהוָה.

מרים ואהרון טוענים שגם הם נביאים, ושהם לא התגרשו בגלל זה.

שאלה: מה, לדעתכם, הייתה הטענה של מרים? האם, לדעתכם, היא צודקת? (שיעור הבא יעסוק במעלת נבואת משה על פני שאר הנביאים.)

את הפסוק הבא, כדאי שכל התלמידים יקראו בקול (רצוי לחזור עליו מספר פעמים, עד שהתלמידים ידעו אותו בעל פה):

וְהָאִישׁ מִשְׁה, עָנָו מְאֹד--מְכַל, הָאָדָם, אֲשֶׁר, עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה .

מה הכוונה "עניו"?

¹ יש פרשנים שמסבירים, שמרים אומרת שציפורה היא אישה יפה, ולכן היא אינה רואה כל סיבה לכך שמשה יפרוש ממנה (מובא באבן עזרא).

סיפור להמחשה: בשמחת תורה בבית הכנסת, החליטו בהקפה חמישית לכבד את כל הענווים שיחזיקו ספרי תורה. מיד החלו דחיפות, וענווים רבים רצו לקבל ספרי תורה, אך ספרי התורה שבבית הכנסת לא הספיקו לכל הענווים...

האם, לדעתכם, אנשים אלו נקראים ענווים? מדוע? (ראו באמצעי המחשה.)

'עניו' - מפרש רש"י: 'שפל וסבלן'.

'שפל' – כתוב בפרקי אבות: 'והוי שפל רוח בפני כל אדם' - הכוונה היא לחשוב שכל אדם יותר טוב ממני, ולכן אני אכבד אותו.

שאלה: כיצד יכול היה משה לחשוב על כל אחד שהוא יותר טוב ממנו? הרי משה ידע את מעלותיו הגדולות שהוא מרומם מכל העם, והוא לא רימה את עצמו?

תשובה: משה רבנו ידע את מעלותיו הרבות והנשגבות, אך תמיד חשב שאת כל המעלות הללו הוא קיבל מהקב"ה במתנה, ואילו היה יהודי פשוט אחר מקבל כוחות אלו, ייתכן שהיה יותר טוב ממנו.

'סבלן' - שומע את עלבונו ושותק.

כאן כדאי לצטט את דברי הרמב"ם בהלכות דעות, שמסביר מדוע כתוב על משה: "ענו מאוד" (ראו בהרחבות).

נפנה את תשומת לב התלמידים לשאלה: מדוע נכתב כאן פסוק זה?

מסביר הרמב"ן: בגלל שהיה עניו, הוא לא יענה על ריב לעולם, לכן הקב"ה בעצמו היה צריך לקנא לכבודו.

היינו, שמשה לא יענה גם אם יש לו תשובה, ולכן הקב"ה היה צריך לענות במקומו. ועל כך בשיעור הבא!

הצעות להמחשה:

הצגת פתיחה: לבחור שני ילדים שייקראו אלדד ומידד. כדאי להלביש להם מצנפת כמו פעם. (אפשר לקחת חתיכת אלבד ולסובב מסביב לראש – קל מאוד), והם מתנבאים כנ"ל. ציפורה שומעת ואומרת: 'מסכנות נשותיהם של אלו וכו'. מרים שומעת ואומרת לאהרון. אם אפשר לדאוג לתלבושת מראש, זה טוב, אבל לא חובה.

סיפור שמחת תורה

את הסיפור שהבאנו (באדום) אפשר גם לתת לתלמידים להציג, ושכל אחד יסביר כביכול למה הוא עניו יותר ולמה מגיע לו להחזיק ספר תורה.

מסרים והפנמה:

- **איסור לשון הרע:** גם כשחושבים **לטובה**, אסור לדבר לשון הרע, כמו שנראה בשיעורים הבאים, שהקב"ה כעס על מרים אפילו שהיא התכוונה לטובתה של ציפורה. כי לפעמים אנחנו לא רואים את כל התמונה, ולא יודעים את הסיבה העומדת מאחורי כל דבר (ראו בהרחבות, סיפור על הרמב"ם והאורח שחשד בו. אם אין זמן בשיעור, ניתן לספר את הסיפור הזה בשעת חברה וכדו', ולהשליך ממנו על מה שלמדנו בתורה).
- **מידת הענווה:** אנו לומדים ממשה רבנו להיות בענווה ובדרך ארץ לפני **כל אדם**, ואפילו בפני אדם ריק וקל שבקלים. הדרך לכך היא, כמו שלמדנו ממשה: שהוא לא ייחס לעצמו את כוחותיו ותכונותיו הנעלות, אלא למתנה משמים, והיה תמיד אומר: אילו היה אדם אחר מקבל את כוחותי אלו, ייתכן שהיה טוב ממני (שיעור של הרב מרדכי אלון).

סיכום:

בשיעור זה, למדנו על מרים ואהרון שדיברו על משה על כך שהוא גירש את אשתו ללא סיבה מוצדקת לטענתם, שהרי גם הם היו נביאים ולא התגרשו. התורה מעידה על משה, שעל אף מעלותיו הגדולות, הוא היה עניו מאוד מכל אדם.

בשיעור הבא, נלמד האם באמת מרים צודקת, ומהי באמת מעלת נבואתו של משה על פני נבואת שאר הנביאים.

הרחבות :

- **סיפור על רבי מאיר והרמב"ם (חשדות שווא)**
רבי גרמניה החליטו לשלוח שליח שיבוא לתהות על קנקנו של הרמב"ם ולהיווכח האם הוא עדיין שומר תורה ומצוות או שירד לגמרי מדרך הישר. הם שלחו לספרד רב חשוב בשם רבי מאיר, כדי לבקר אצל הרמב"ם ולדווח להם על מה שראה.
רבי מאיר לקח עמו את שמשו, והם יצאו לדרך. כאשר התקרב לקורדובה, עיר מגורי הרמב"ם, החליט רבי מאיר לנוח מעט ליד שפת הנהר העובר ליד העיר. הוא הוציא ספר מתיקו ושקע בלימוד. לאחר שהחליף כוח, המשיך בדרכו אל בית הרמב"ם, ושכח את ספרו על שפת הנהר.
רבי מאיר התדפק על דלת הרמב"ם. משרת פתח את הדלת, ואמר לו כי בעל הבית אוכל כעת, וכי עליו להמתין מעט.

"לך אמור לבעל הבית, שידוע אני כי הוא אוכל, והראיה היא שהוא אוכל כעת ביצים!" אמר רבי מאיר למשרת.

המשרת מסר את דברי רבי מאיר לרמב"ם, והלה השיב: "אמור לאורח הנכבד, כי הוא שכח את ספרו ליד הנהר."

רבי מאיר שלח את שמשו להביא את הספר, וחיכה בקוצר רוח לפגישה.

הרמב"ם קיבל את אורחו בסבר פנים יפות, והזמינו לסעוד על שולחנו. כאשר ישבו ליד השולחן, ראה רבי מאיר לתדהמתו מאכל הדומה ליד אדם, והזדעזע: האם הרמב"ם הוא קניבל?! כמובן שלא העז לגעת באוכל, ואמר למארחו כי אינו רעב.

"האם תרצה לשתות משהו?" שאל הרמב"ם, ובטרם נענה, קרא למשרתו: "פטרוס, הבא נא יין אל השולחן!"

רבי מאיר תמה שוב: כיצד מורה הרמב"ם לגוי להביא יין לשולחן, הרי זה יהיה יין נסך גמור! הוא התחמק מלשתות את היין, באומרו שהוא עייף מן הדרך ומעדיף להסתפק בשתיית מים.

הרמב"ם הורה בבת שחוק למשרתו להביא מים לאורח.

לאחר מכן, הלך רבי מאיר לחדרו כדי לנוח, ואז שמע את הרמב"ם אומר לאחד ממשרתיו: "מחר השכם בבוקר והרוג את העגל, כדי שלאורח שלנו תהיה ארוחה טובה."

האורח נדהם בשלישית. האם הרמב"ם אינו מתכוון לשחוט את העגל, אלא להורגו סתם?! האם הוא באמת ירד לגמרי מן הפסים, כפי שחושדים בו!?

הוא עלה על יצועו כשהוא נתון במבוכה עצומה, ולא היה מסוגל להירדם כל הלילה, בחושבו שרב כה ידוע ברחבי העולם היהודי עובר עבירות כה חמורות. הוא חיכה ליום המחרת, כדי לגלות לרמב"ם מהי מטרת ביקורו ולדרוש ממנו הסברים להתנהגותו המוזרה.

למחרת בבוקר, הזמין הרמב"ם את רבי מאיר לחדרו ואמר: "ידידי היקר, יודע אני היטב מהי מטרת ביקורך, וגם כי אתה חושד שירדתי מהדרך הנכונה. יודע אני מדוע סירבת לאכול על שולחני ולשתות מייני, וגם מדוע אני לכך שהתייסרת כל הלילה, מחשש שאני עומד להאכילך בבשר נבלה. כעת אוכיח לך כמה קל ליפול לטעות, כאשר האדם שופט למראה עיניו בלבד ודן את חברו מבלי לדעת ולהבין את העובדות לאשורן."

"אתה חשבת," המשיך הרמב"ם, "כי מה שראית על שולחני, היה יד אדם, רחמנא ליצלן, אבל דע לך שהיה זה מין ירק בריא מאוד למאכל אדם. כידוע לך, אני רופא, ולדעתי, אין להרבות באכילת בשר, ויש להעדיף ירקות, ובפרט ירק זה שמצוי אצלנו ושאינו מצוי אצלכם בגרמניה."

רבי מאיר חש מאוד לא בנוח על כך שחשד ברמב"ם בחשד כה נורא, אבל התעשת ושאל:
"כיצד זה הורית לגוי להביא יין אל השולחן"?

"חלילה!" חייך הרמב"ם, "פטרס הוא יהודי מבטן ומלידה. כנראה שכחת את הגמרא ב'מועד קטן', המספרת על רבי יוסי בן פטרס שהיה חותנו של התנא רבי יהושע בן לוי. וכפי שהנך רואה, פטרס יכול להיות גם שם של יהודי."

רבי מאיר בוש בשנית. כעת לא שאל מאומה, אלא ציפה להסבר בדבר הריגת העגל.

"ומה שציוויתי למשרתי להרוג את העגל, "המשיך הרמב"ם, "במקום לשוחטו, הרי ודאי ידוע לכבודו דין בן פקועה (עגל שנמצא חי ושלם במעי פרה שנשחטה), שאינו טעון שחיטה כי כבר יצא ידי חובת שחיטה על ידי אמו הפרה. היה לי עגל כזה, ורציתי לכבד את כבודו בבשר עגל טעים ורך"..."

רבי מאיר ביקש את סליחת הרמב"ם על כך שחשד בכשרים מפני שדן לפי מראה עיניו בלבד. הרמב"ם מחל לו בנפש חפצה, והחל להסביר לו דינים שונים ולהרחיב את אופקיו בהלכה.

רבי מאיר חזר לגרמניה וסיפר לכולם על חכמתו האלוקית של הרמב"ם, וסיים באומרו כי:
"ממשה עד משה לא קם כמשה."

• הרמב"ם (בהלכות דעות) על מידת הענוה

"ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאוד. ולפיכך נאמר במשה רבינו עניו מאד, ולא נאמר עניו בלבד, ולפיכך ציוו חכמים: מאוד מאוד הוי שפל רוח."